

*Наталія Демчук,
магістр богослов'я
студентка ліценціатської
догматично-пасторальної
програми УКУ*

МАЙДАН ЯК МІСЦЕ ВІДНАЙДЕННЯ АВТЕНТИЧНОСТІ¹

*Авторка розглядає Майдан 2013–2014 рр. як феномен, що став плат-
формою та фізичним місцем оновлення та преображення людини.
Роль Революції гідності розглядається крізь призму праці Чарльза
Тейлора «Етика автентичності», де було ідентифіковано сучас-
ні хвороби суспільства. Майдан став початком боротьби не лише
із зовнішніми чинниками, але також із індивідуалізмом, інструмен-
тальним мисленням та обмеженням людської свободи, про які гово-
рив канадський філософ Чарльз Тейлор.*

Ключові слова: *теологія Майдану, етика автентичності, проблеми сучасного суспільства, наслідки Революції гідності.*

Чарльз Тейлор у своїй книзі «Етика автентичності» порушує питання втрати людиною контакту із узвичаєними інтерсуб'єктивними чинниками особи, такими як спільнота, традиція, життєво значущі людські стосунки з іншим, а зокрема із собою, водночас наголошуючи на важливості відновлення та пошуку власної автентичності.

Що означає бути автентичним? Бути автентичним – це означає віднайти себе серед галасу інших «Я». Бути автентичним – це, першочергово, усвідомити у собі унікальний код, закладений Богом. Бути автентичним – бути людиною вповні.

Через призму історій учасників Майдану можна прослідкувати ці унікальні шляхи пошуку справжності. У кожного Бог заклав

¹ Доповідь на конференції «Богослов'я Майдану» (Київ, 09.12.2016).

зерно Правди, і Майдан є історією про те, як люди шукали в собі цю Правду, як ішли за Божим покликом. Саме поклик Бога змінив мислення не лише на Хрещатику чи на Інститутській, а став преобразуючою силою в серцях багатьох, навіть тих, хто не був фізично присутнім у Києві 2013–2014 рр. в часі Революції гідності.

Три основні хвороби суспільства пов'язані із матеріалізацією світу у XXI столітті

Зміна часу, зміна епох та устроїв не може проходити безслідно для людської свідомості. Характерною рисою XXI ст. є технологічний прогрес, доступ до інформації, розвинені медіа та здатність ставити під сумнів колись незмінні істини. Прорив технологій, на перший погляд, має позитивний характер, та якщо подивитись глибше, то високий рівень розвитку людства в матеріальному світі базується на дуже низькому рівні духовного життя. Сучасні реалії сприяють появі багатьох суспільних проблем. Чарльз Тейлор у своїй праці «Етика автентичності» намагається ідентифікувати сучасні хвороби суспільства, пояснити їхні причини та наслідки. Наголошуючи на автентичності, автор прагне наголосити на важливості духовного життя та відновлення стосунків із іншими.

Чарльз Тейлор стверджує, що є три основні *хвороби суспільства*². Під хворобами він розуміє ті особливості сучасної культури та суспільства, котрі сприймаються людьми як втрата або занепад³.

Першою хворобою є індивідуалізм. Її симптомом є зосередження на власній особі, на власному приватному житті. Люди не зважають на існування інших та забувають про вищі цілі, що, в свою чергу, призводить до втрати причетності до інших та до суспільства в цілому⁴. Інший сприймається як об'єкт – сировина для досягнення власних цілей.

Внаслідок цього розвивається інша хвороба, яку Тейлор назвав інструментальним мисленням. Інструментальне мислення пов'язане з економічним підходом до навколишнього середовища, коли

² Ч. Тейлор. *Етика автентичності* / перекл. з англ. А. Васильченко. Київ 2002, с. 4.

³ Там само, с. 5.

⁴ Там само, с. 6.

основною ціллю є вигідне співвідношення між витратами та ефективністю⁵. Проте найбільша проблема з'являється, коли люди застосовують такий підхід до інших людей. Це вбиває сакральність у стосунках та відкриває поле для привласнення іншого.

Симбіоз індивідуалізму та інструментального мислення призводить до обмеження людської свободи. У суспільстві, в якому кожен зосереджений на власних проблемах та не сприймає іншого як суб'єкт, відбувається знецінення спільних вартостей та зменшується можливість їх утвердження в межах демократичного політичного процесу. У такому суспільстві, де люди перетворюються на осіб, «замкнених у своїх серцях», мало хто захоче брати активну участь у самоуправлінні⁶. Люди вважатимуть за краще залишатися вдома і насолоджуватися перевагами приватного життя, доки їхній уряд продукуватиме засоби для цих задовольень й повсюди поширюватиме їх⁷. Ставиться під загрозу гідність громадян, за яких все вирішує влада. Це створює особливі умови для творення «м'якого деспотизму»⁸, який не має явного прояву насильства, але створює ілюзію демократії. Єдиним захистом проти цього, за словами Тейлора, є сильна політична культура, у якій цінуватиметься участь як на рівні уряду, так і в добровільних об'єднаннях⁹.

Тейлор вважає руйнівною силою також і поширення релятивізму. Релятивізм – це здатність кожного самовизначатись та ставити під сумнів будь-які істини, ґрунтуючись на власній ерархії цінностей: «Кожен має свої цінності, які неможливо ставити під сумнів»¹⁰. Люди мислять лише відносно власної самості «self» і часто не можуть сприйняти те, що є за межами їхнього «я». Мета самореалізації знаходиться на вищому щаблі ерархії, ніж дотримання моральних законів та плекання їх у міжособистісних стосунках.

З цими хворобами пов'язаний ризик нівелювання моральних горизонтів, затьмарення цілей інструментальним мисленням та втрати свободи – як зовнішньої (політичної), так і внутрішньої.

⁵ Там само, с. 8.

⁶ Там само, с. 11.

⁷ Там само.

⁸ Там само.

⁹ Там само, с. 12.

¹⁰ Там само, с. 15.

Що таке автентичність та що таке «бути автентичним»?

Чарльз Тейлор представляє вихід із такої ситуації. Ним є повернення до автентичності. Що таке автентичність? Автентичність – це характеристика взаємних стосунків людини з її власним онтологічним потенціалом. Людина має інтуїтивне почуття, котре дозволяє їй відділити добро від зла, правильне від хибного¹¹. Автентичність – це зерно правди, закладене Богом у кожному з нас.

Автентичність нероздільна із поняттям свободи самовизначення. Людина має право сама вирішувати, що саме стосується її, замість того, щоб бути керованою різними впливами. Свобода самовизначення вимагає розірвати зовнішні нав'язування і зробити крок у прийнятті власних рішень. Для цього треба слухати внутрішній голос, який є критерієм коректності наших дій та підтверджує здатність людини прожити унікальне життя завдяки контакту із собою. Бути чесним із собою – означає бути чесним із своєю самобутністю, яку можна відкрити й артикулювати лише самостійно¹². Реалізація потенціалу особи є ідеалом автентичності.

Чарльз Тейлор говорить також про ідентичність як про особливий дар. Автор наголошує на важливості слів Йоганна Готфріда Гердера, німецького філософа часів Просвітництва, що «кожен із нас має власний спосіб бути людиною»¹³. Ідентичність – це підґрунтя, де наші думки, смаки, уподобання набувають змісту. Але формуються вони тільки у діалозі з іншими особами, оскільки за своєю природою людина діалогічна. Відповідно, ідентичність особи суттєво залежить від стосунків з іншими.

Етика автентичності опирається на ранні форми індивідуалізму, як-от індивідуалізм звільненої раціональності Рене Декарта чи політичний індивідуалізм Джона Локка. Перший означає усвідомлення людиною відповідальності за себе, другий – ставить особу та її волю над соціальним обов'язком¹⁴.

¹¹ Ч. Тейлор. *Етика автентичності*, с. 17.

¹² Там само, с. 26.

¹³ Там само, с. 28.

¹⁴ Там само, с. 25.

Особливий Божий дар (на основі притчі про сіяча)

Притча про сіяча (Лк 8,4–15) – це історія про прийняття чи неприйняття Божого дару, дару автентичності, який ґрунтується на особливій місії кожного та здатності пророкувати в собі зерно Правди. Ця притча має революційний характер, оскільки заохочує до переосмислення символів, нового способу життя та нових поглядів¹⁵. Історія Майдану представляє історію пошуку Правди, відкриття цього дару у різних категоріях суспільства.

Важливо зауважити, що зерно, яке сів сіяч, було однаковим для всіх, натомість ґрунт, який його приймав, був різним. Якщо провести паралель із чотирма ґрунтами, про які мова йде у притчі, із різними категоріями суспільства, що мали дотик до Майдану, то можна побачити колосальну подібність.

Перший ґрунт:

1. *І як він сів, одне впало край дороги й було потоптане, і птиці небесні його видзьобали* (Лк 8,5). Боже Слово, Божі дари, Божий образ в іншій людині можуть нищитися та зневажатися в різний спосіб. В контексті Майдану мова йде про тих, які ігнорували події Майдану, були байдужими, продовжували жити, закриваючись у власному приватному житті, у власній самості, у власному індивідуалізмі. Про тих, які вважали себе вищими від цього, не усвідомлювали і навіть не намагалися усвідомити цінність цього дару.

Другий ґрунт:

2. *Друге упало на камінь і, зійшовши, висухло, бо вогкості не мало* (Лк 8,6). Ці слова стосуються тієї категорії людей, які відчували поклик до автентичності, але через закамянілість своєї душі відкинули його, бо боялися, що дійсно щось зміниться. Це ті люди, які, хоч і були на Майдані, але зневірилися і продовжують зневірюватись сьогодні, вважаючи, що якби не було Майдану, то не було б війни, і що краще президентом залишався б Янукович, адже за час його правління війни не було.

Третій ґрунт:

3. *Інше впало між тернину, і тернина, вигнавшись з ним вкупі, його заглушила* (Лк 8,7). Це ті люди, які не можуть прислухатись до свого серця через вплив середовища. Вони чують всі голоси,

¹⁵ Ю. Щурко. Притча про сіяча. Біблійний коментар // *Католицький оглядач* (www.catholicnews.org.ua), 01 жовтня 2016.

окрім голосу Бога, що промовляє. Це стосується передовсім людей, які стояли на Антимайдані, які були категорично проти Майдану. Вони не вірили і в ідеї Антимайдану, але стояли, розгублені, боячись втратити роботу, вирізнятися серед інших, а значить – боячись бути собою.

Четвертий ґрунт:

4. *Врешті, інше впало на добру землю і, зійшовши, сторицею вродило* (Лк 8,8). Добру землю представляють ті, які: 1) *чують слово*; 2) *зберігають його*; 3) *серцем щирим, добрим*; 4) *дають плід*; 5) *у терпінні* (Лк 8,15). «Чути» включає в себе також «слухати», розуміти та мати добру волю, щоб підкоритися почутому. Це стосується учасників Майдану, які почули і не побоялися відкрити в собі Правду та поширювати її серед інших, незважаючи на наслідки. Людей, які чують та виконують слово, Ісус називає щасливими (див. Лк 11,28).

Притча про сіяча засвідчує те, що Боже Слово, Божі дари, Його образ в іншій людині можуть нищитися та зневажатися в різний спосіб. Однак той, хто прийме це Слово, відкриє Його в собі, зможе преобразити себе та світ навколо себе.

Боротьба з індивідуалізмом, інструменталізмом та обмеженням людської свободи (на прикладі людських історій)

Майдан став місцем лікування від суспільних пороків, про які говорить Чарльз Тейлор, притому місцем, яке не лише має фізичні координати, але також є у серцях учасників Майдану та тих, хто брав участь у ньому дистанційно.

Майдан змінив свідомість, став каталізатором пошуку Правди, пошуку Божого зерна у кожному, місцем звільнення від пут, що сковують внутрішню та зовнішню свободу.

Зокрема, вимога майданівців не впускати політиків на сцену та бажання своїми силами тримати ситуацію під контролем є добрим прикладом звільнення від обмеження людської свободи та усвідомлення власної гідності щодо керування нею. Зі слів журналіста та громадського діяча Наталії Соколенко, політики не завжди отримували слово, оскільки, попри вагу кожного слова, могли дозволити собі говорити взаємозаперечні речі. Саме

з цих причин майданівці вирішили не допускати цього хаосу на трибуні¹⁶.

Також здатність самоорганізовуватись є прикладом звільнення від пут індивідуалізму. Зокрема, цю якість підкреслює підприємець Євген Уткін, зауважуючи, що Майдан став феноменом ХХІ століття, своєрідним політичним краудсорсингом, де без лідера, без програми збирається критична маса високоорганізованих людей:

Є маса прикладів того, як у Майдані брали участь люди, котрі фізично перебували хто в Німеччині, хто в Силіконо-вій долині, і вони зробили дуже великий внесок у нашу спільну перемогу. Тому це абсолютно сучасна історія. Напевно, у вчених буде багато матеріалу для аналізу, і вони років через п'ятдесят сформулюють теорію... Зараз, із близької відстані, дуже важко побачити в цьому якісь закономірності, але однозначно це явище абсолютно сучасне. Це була, мабуть, наймасштабніша на нашій планеті самоорганізація людей, для яких основними цінностями є свобода і гідність¹⁷.

Майдан став полем пошуку автентичності кожного, що базується найперше на гідності. Питання боротьби першочергово за гідність яскраво підкреслює актор та активіст Майдану Євген Нищук, який після Революції гідності став міністром культури. На його думку, люди на Майдані стояли не за євроінтеграцію. Основною причиною, чому люди вийшли першого грудня на площу, була боротьба за власну гідність та свободу. За ці цінності люди віддали життя. Такі події закладають фундаментальні підвалини свідомості наступних поколінь, саме з цих причин не варто розчаровуватися¹⁸.

Влучне визначення гідності дала журналіст та громадський діяч Наталія Соколенко:

Гідність – це та штука, до якої кожен день звертаєшся. І я думаю, що питання саме в цьому: Янукович просто показав, що він вважає ніким і нічим, а ми то себе вважаємо людьми. І я думаю, мільйони українців, які зібралися

¹⁶ Майдан від першої особи: 45 історій Революції гідності / упоряд. Т. Ковтунович, Т. Привалко. Київ 2015, с. 10.

¹⁷ Там само, с. 112.

¹⁸ Там само, с. 90.

і в Києві, й на своїх майданах по містах – в Одесі, Дніпропетровську, Львові, – вийшли на вулиці саме за наказом своєї гідності¹⁹.

Майдан, як еволюція свідомості цілих поколінь та, як наслідок, відродження автентичності, став відправною точкою у формуванні принципово нової моделі суспільства в Україні, а отже і самої України. Безумовно, що досягнення і наслідки Майдану та подій 2013–2014 рр. ще будуть неодноразово переглянуті та стануть полем для спекуляції, де здобута автентичність людини буде нівелюватись до квазісвідомості, тобто помилки. Проте важливо завжди відчувати Правду та йти за нею, сприймати інші погляди як підтвердження існування Правди, а не як її заперечення.

Переосмислення подій та наслідків Майдану варто сприймати як явище настільки потужне, що його можна співставити з Іранською революцією 1978 р., але виключно в ключі тотальної зміни свідомості в суспільстві. Так, в Ірані ці переміни в суспільстві не призвели до формування автентичності – навпаки, до консервації суспільства не на демократичних засадах, а скоріше повернення до середньовіччя. Натомість в Україні Майдан 2013–2014 рр. призвів до потужного поштовху суспільства в бік демократичних цінностей та цінностей свободи кожного, усвідомлення власної індивідуальності та значимості.

У своїй праці Чарльз Тейлор наголошує на критичності проблеми сучасного суспільства, яку він називає «віртуальним сном». У свою чергу, це означає, що сучасна людина не сприймає в достатній мірі власну сутність як дар. Автор закликає прокинутись від «віртуального сну» та почати діяти усвідомлено, сприймаючи реальність як єдиний шанс.

В контексті цього погляду, Майдан 2013–2014 рр. став тією подією, яка дала можливість для переосмислення Божого плану щодо українського народу, зокрема усвідомлення того, що Боже зерно засіяне в кожному. Майдан, як добрий ґрунт, став місцем проростання цього зерна. Важливо, щоб ґрунт Майдану не втратив вогкості, тобто тої сили, яка надихала і вела мільйони.

Важливим є також аналіз теперішніх подій, що почались у 2014 р., бо це дає можливість кращого усвідомлення Божого

¹⁹ *Майдан від першої особи: 45 історій Революції гідності*, с. 20.

здуму. Проте, аналізуючи події Майдану, часто викривлюють їх правдиву сутність, що, у свою чергу, породжує слабкість і сумніви в ідеалах, що були сформовані під час Революції гідності.

Слід зауважити, що Майдан став імпульсом для натхнення і подальшої боротьби за усвідомлення себе не тільки для українців – він став прикладом для багатьох інших народів та країн, які в силу історичних обставин опинились чи тривалий час перебували у ярмі диктаторської неволі.

Майдан триває і сьогодні: це не щось, що закінчилось. Боротьба змінила локацію та форму, проте ідеї залишаються тими ж. Тому про результати Майдану 2013–2014 рр. в повній мірі говорити складно, проте можна засвідчити те, що вже є очевидним: Майдан став для українців широкомасштабним початком відновлення та пошуку автентичності.

Список використаної літератури:

Майдан від першої особи: 45 історій Революції гідності / упоряд. Т. Ковтунович, Т. Привалко. Київ 2015.

Тейлор Ч. *Етика автентичності* / перекл. з англ. А. Васильченко. Київ 2002.

Щурко Ю. Притча про сіяча. Біблійний коментар // *Католицький Оглядач* (www.catholicnews.org.ua), 01 жовтня 2016.